

ABECEDNÍ SEZNAM ABSTRAKTŮ A PROGRAMOVÝCH SEKCIÍ

ABSTRAKTY

(řazeno podle příjmení prvního z autorů)

Ne/viditelné ženy bez domova: genderová dimenzia bezdomovectva

Barbora Bírová, FHS UK a Anthropictures, z. s.

Bezdomovectvo je téma, ktorá v sebe zahŕňa rodové perspektívy. V európskych krajinách na to upozornilo už viacero autorov a autoriek (viz. napríklad Doherty, 2001; Doherty a kol. 2002; Doherty, 2003). Dôvody, prečo sa ženy dostávajú do situácie bezdomovectva, sa v mnohých aspektoch líšia od dôvodov, ktoré vedú k bezdomovectvu mužov. Skúsenosti bezdomovectva žien sú však často podceňované.

V širšom kontexte sa bezdomovectvo žien vzťahuje na mechanizmy spoločenských nerovností, ktoré sa dotýkajú aj žien, ktoré nie sú marginalizované. Avšak faktory ako diskriminácia na pracovnom trhu na základe rodu a veku, násilie, zadlženosť a pod. sú u marginalizovaných žien zväčša dôvodom, pre ktorý sa ocitli v situácii bezdomovectva, resp. kvôli ktorému je pre ne neskôr ťažké sa z takejto situácie vymaniť.

Špecifickou kategóriou je skryté bezdomovectvo, ktoré sa týka práve žien (Jones, 1999; Watson, 2000; Reeve a kol. 2006; Reeve a kol. 2007). Skryté bezdomovectvo je problematické vo viacerých rovinách. Má mnoho podôb, z ktorých mnohé nie sú vo verejnom priestore viditeľné (v materiálnom ani nemateriálnom zmysle).

Ako sa prejavuje ne/viditeľnosť bezdomovectva žien? Ako dochádza k tomu, že sú ženy bez domova prehliadané? A naopak, v čom tkvie ich viditeľnosť v kontexte bezdomovectva?

Príspevok vychádza z etnografického výskumu, ktorý bol realizovaný v období rokov 2012 - 2017 v troch geograficky rozličných terénoch v Českej a Slovenskej republike. Bude sa sústreďovať na predstavenie špecifík bezdomovectva žien, konkrétnych stratégií ich jednaní a možnosti riešenia problematiky za účasti sociálnych antropologičiek a antropológov.

Poznámky:

Utváření míst bezdomovectví: (ne)viditelnost, performativita a (ne)stabilita bezdomoveckých míst domáckosti

Hana Daňková, Petr Gibas, Petr Vašát; Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Lidé bez domova jsou viditelnými obyvateli měst již po dlouhou dobu. Obývají parky, hlavní třídy, skryté uličky i podzemí. Na všech těchto místech používají dané prostory často v rozporu s původně zamýšleným záměrem, čímž se vyjevuje heterotopická podstata míst ve městě. Zároveň některá z těchto míst mají speciální charakter. Představují stabilní a zároveň proměnlivé a přestěhovatelné “stanice” v rámci každodenní mobility lidí bez domova, nebo dokonce slouží jako místa, kde se koncentrují spřátelené skupiny po delší dobu. V příspěvku se zaměříme právě na (tato) heterotopická místa. Zejména nás zajímá, jak lidé bez domova (re)produkují tato místa a jak se k nim citově vztahují. Vycházíme z dlouhodobého výzkumného projektu probíhajícího v Praze a Plzni, který využívá různé kvalitativní metody jako je photovoice a etnografie v kombinaci s kvantitativní metodou založenou na GPS, která umožnila sledovat každodenní mobility lidí bez domova.

Místa, která lidé bez domova obývají, vnímáme jako soubor – asambláž – materiálního nastavení prostoru, každodenních aktivit, místních politik (zejména služeb a represe) a společenských vztahů performovaných na těchto místech. Viditelnost a performativita hrají klíčovou roli pro pochopení způsobů, jak se jednotlivá místa vytvářejí, udržují a zanikají, i jak se zaplňují významy a emocemi, jako je i pocit domáckosti. Za prvé, běžné tělesné aktivity, jako je žebrání, jídlo, spánek nebo zábava spoluprodukují význam místa. Za druhé, je to právě viditelnost lidí bez domova, jejichž přítomnost na daných místech ostatní občané a policie často pokládají za nepatřičnou, jež tato místa připisuje bezdomovcům. V našem příspěvku ukážeme, že performativita těchto míst a jejich viditelná sociální dynamika představují síly, jejichž prostřednictvím se místo jako specifický soubor (asambláž) ustavuje na konkrétním místě a v konkrétním tvaru a přitom zůstává proměnlivé, vyměnitelné a přestěhovatelné.

Železničná stanica a život v meste 21. storočia

Zuzana Duchová, Creative Europe Desk Slovensko

Umelecké intervencie a projekty na pozadí prestavby mestského bloku okolo medzinárodnej železničnej stanice Wien Hauptbahnhof a plány na prestavbu susednej stanice Bratislava Hlavná stanica – analógie a rozdiely

Témou příspěvku budou teorie městských filozofů, antropologů a plánovačů o tvorbě místa, anti-místa, pohybe, turizme, každodennosti demonštrované na modelovém

Poznámky:

příklade a analýze prestavby mestského bloku Wien Hauptbahnhof - Quartier Belvedere dané do súvisu či kontrastu so susednou Bratislavou. Pokúsime sa pomenovať trendy v tvorbe súčasných verejných, poloverejných a korporátnych open air priestorov a princípy udržateľných foriem mestských blokov pre život v rámci strednej Európy. Namodelovať a vopred definovať komplexným spôsobom všetky princípy konštitúcie konkrétneho genia loci nie sme nikdy úplne schopní a do tohto procesu vstupuje veľké množstvo rôznorodých aktérov. Tieto javy je však možné ex-post popisovať a analyzovať, a z nich následne vyabstrahovať princípy "best practice". Umenie vo verejnom priestore urbánne zmeny často komentuje, témetizuje a v ideálnom prípade i spoluvytvára. Definujeme možnosti a úlohy kvalitnej a prístupnej stanice v súčasnej dobe.

Význam místa bydliště a sociálních sítí v každodenní mobilitě žen žijících v suburbánních obcích

Nina Dvořáková, Tereza Kůsová, Petra Špačková, Lucie Pospíšilová, Marie Horňáková, PŘF UK

V příspěvku se zaměříme na hodnocení každodenní mobility žen, které žijí v suburbánních obcích. Detailní pozornost budeme věnovat překážkám, které omezují prostorovou mobilitu dnešních žen. V této souvislosti se zaměříme na otázku, jakou roli hraje v prostorové mobilitě a každodenním životě žen místo bydliště. Budeme hledat odpovědi na to, jakým způsobem se partneři rozhodují o výběru místa bydliště. Jak důkladně zvažují při výběru místa bydliště vlastnosti obytného prostředí? Napomáhá místo bydliště uspokojovat potřeby všech členů rodiny, nebo je naopak chápáno jako překážka v jejich naplňování? Vzhledem k tomu, že mobilita žen a realizace každodenních potřeb vychází i z osobních vztahů, které mohou podstatným způsobem napomoci ženám překonávat každodenní bariéry v mobilitě, bude součástí příspěvku objasnění strategií, s jejichž pomocí ženy zvládají organizaci a realizaci každodenních aktivit jako jsou práce, péče o rodinu, domácnost a volnočasové vyžití a úspěšně tak překonávají prostorové a časové bariéry všedních dnů.

„Čistá Plzeň“ – Případová studie residenční purifikace

Tereza Dvořáková (KSA, ZČU), Petra Lupták Burzová, Ph.D. (KSA ZČU, Ústav Etnologie UK)

V příspěvku se hodláme zabývat důsledky residenční purifikace za účelem nastavení lokálního projektu sociálního bydlení, kdy jsou obytné domy i celé bloky domů „očisťovány“ od třídně či etnicky odlišných obyvatel, sociální charakter lokality je následně předefinován a nové bydlení se stává nejen zásluhovou komoditou, ale i nástrojem pro udržení sociálního pořádku.

Poznámky:

Analýza se soustředí na konkrétní místa ve městě Plzeň, na domy ve vlastnictví a spravování města.

Stávající obyvatelstvo lokalit, které byly vytipovány jako místa pro startovní byty, je vystěhováváno bez zájmu o jejich následnou budoucnost a započatá materiální renovace je v podstatě nástrojem odstranění populace rámované jako trouble making poor. Určitým skupinám zmítajícím se na okraji společnosti bude i po rekonstrukci dovoleno bloky domů obývat, budou však pečlivě vybírány s uplatněním předem nadefinovaných kategorií, díky nimž budou lépe kontrolovatelné. Výsledkem procesu kategorizace a ustavování nového sociálního řádu není jen vaporizace konkrétní části populace, ale hlavně převedení svébytné oblasti bydlení pod kontrolní mechanismy lokálních politik.

Města a adaptace na klimatickou změnu

Slávka Ferenčuhová (FSS MU, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.), Renata Mikešová, Markéta Poláková (Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.)

Příspěvek se zabývá nejdříve neviditelností a pozdějším zviditelňováním měst v odborné debatě o klimatické změně a následně mediálním obrazem klimatické změny v českém prostředí za posledních 20 let. Představí, jak, kdy a proč se města dostala do odborných debat o klimatické změně v globálním měřítku. Výsledky analýzy českých celostátních médií pak ukazují, jak byla klimatická změna v těchto médiích reprezentována mezi roky 1996 a 2016, a to v závislosti na politické atmosféře, ale i pocítovaných dopadech klimatické změny v ČR. Právě města se do novinářského „psaní o klimatické změně“ dostala poměrně nedávno. Příspěvek se pokouší vysvětlit dynamiku proměn psaní o městech a klimatické změně v souvislosti s politickým důrazem na adaptace na klimatickou změnu (převažující nad mitigačními opatřeními).

(Ne)viditelné mestá na západe: Zaobchádzanie so zahraničným obsahom v československých architektonických časopisoch

Lívia Gažová, FSS MUNI

Príspevok sa snaží uchopiť problematiku zobrazovania plánovania miest na západe v povojnových československých odborných architektonických časopisoch Architekt, Architektura ČSR, Sovětská architektura, Československý architekt a Projekt.

Poznámky:

Akým způsobem se města na západě, pro náš region za železnou oponou neviditelné, zviditelňovali prostřednictvím architektonické tlače? Ako sa s takýmto obsahom na stránkach časopisov zaobchádzalo?

Príspevok opisuje praktický spôsob realizácie kultúrnej výmeny medzi západom a Československom v odbornej tlači. Hľadá stopy foucaultovskej produkcie diskurzu a vytvárania poznania na základe jazyka. Pod pojmom jazyk v architektonickom diskurze chápe nielen slová a vety, ale aj fotografie, plány, xerokópie, formátovanie či typ písma. Výskum teda komplexne sleduje situáciu na stránkach architektonických časopisov; zaoberá sa preberaním textových aj vizuálnych materiálov, ich redigovaním, pretváraním a reprezentáciou.

Základným predpokladom pre tento výskum je spochybnenie dominancie sovietskej ideológie v mestskom plánovaní v druhej polovici dvadsiateho storočia v Československu a pátranie po informáciách o plánovaní na západě. Napriek dobe okieštenej propagandou bol architektonický diskurz nielen ovplyvnený, ale aj podmienený prenikaním ideí zo západu na východ. Výskum hľadá a analyzuje kvalitu informácií o západě a predovšetkým zo západu, ktoré boli vtedajšej odbornej verejnosti prezentované v médiách.

Ne/viditelná příroda, ne/viditelný domov? Pod povrch politiky rozvoje, každodennosti a emocionality jednoho typu městské přírody

Petr Gibas, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Zahrádky ve formě zahrádkových osad jsou součástí českých měst od začátku minulého století. Od svého vzniku osady plnily fakticky i diskurzivně řadu funkcí – byly vnímány, podporovány i přehlíženy jako prostory pro pěstování ovoce a zeleniny v dobách krize, jako prostory aktivního odpočinku a zdravého pohybu a (nejen v období socialismu) jako místa rekreace v ústraní. V každém případě jde (a vždy šlo) o prostory intenzivní každodenní práce a péče, v jejímž průběhu se nejen formuje specifický typ městské přírody, ale zároveň se i utváří místo intenzivního vztahu, prodchnuté emocemi. Zahrádkáři na zahrádkách prostřednictvím práce a péče zaměřených na specifickou materialitu zahrádky a přírodu, která je její podstatnou součástí, dávají vzniknout nejen určité formě městské přírody, ale také pro sebe utvářejí prostor prožitku domáckosti. Ač lokalizovaná jinde, než kde zahrádkáři bydlí, prostorově mimo místo, které bychom označili jako domov, se zahrádka postupem času stává jeho součástí. Jde svým způsobem o domov mimo domov.

Příspěvek je založený na dlouhodobém výzkumu pražských zahrádkových osad zaměřeného na každodenní praktiky zahrádkaření, jeho materiální a prostorové charakteristiky a proměnu

Poznámky:

širšího kontextu (městského plánování). Příspěvek nejprve ukáže, jak se na zahrádce (a v osadě) v průběhu času formuje svébytná městská příroda a spolu s ní i domov mimo domov. Následně, ve vztahu k proměně podob i obsahu pražských územních plánů v období socialismu a po jeho pádu, představí, jak se proměňoval přístup územního rozvoje města k zahrádkaření a ukáže, že ať již byly zahrádky aktivně podporovány, přehlíženy, či aktivně omezovány a rušeny, jejich materiální a zejména emocionální rozměr – skutečnost, že jde o prostory specifické městské přírody a zároveň prostory domáckosti a domova – byl opomíjen či přímo zneviditelňován z důvodů konkrétního nastavení urbanistických a politických priorit inkompatibilních s reálnými prožitky i materialitou zahrádkových osad jako jednoho z typu městského prostoru.

Nakladanie s verejným priestorom v (post)socialistickom prostredí košických sídlisk / prístup OZ Spolka

Lýdia Grešáková, SPOLKA

Navrhovaný príspevok na konferenciu (Ne)viditelná města sa venuje činnosti občianskeho združenia Spolka v postsocialistickom prostredí košických sídlisk Ťahanovce a Železníky na Slovenska z vlastného pohľadu, ako sociologičky a členky združenia. Pochopenie a aktívne zapojenie skupín obyvateľov do procesu tvorby mesta a mestského priestoru je jednou z hlavných motívácií fungovania kolektívu zloženého z architektiek a sociologičiek. Spolka hľadá nové formy vzájomného porozumenia medzi jednotlivcami a inštitúciami v oblasti nakladania s verejným priestorom a angažovanosťou občanov, zmenu chápania verejných statkov. Spôsob, akým hľadajú cestu ako obyvateľov sídlisk vzájomne prepojiť a zapojiť do aktívneho mestského plánovania svojej štvrte tak, aby im to vyhovovalo, je v tomto prostredí jedinečným. Prehľadová štúdia o viditeľných aj neviditeľných aspektoch vyjednávania (dôvod, motivácia, komunikácia, kooperácia, participácia) pri práci združenia s A) jednotlivými obyvateľmi sídlisk, B) úradníkmi v mestskej správe, C) formálnymi či neformálnymi zoskupeniami, ktoré sa zapájajú do formovania mesta tak, aby pojalo ich potreby, či nakoniec, D) študentmi architektúry - sú centrálnym záujmom príspevku. Spoločne so skúmanou tematikou reflektujem verejný priestor, ktorý je predmetom aktivít združenia, s ohľadom na historický kontext jeho užívania obyvateľmi na sídliskách a konceptom práva na mesto. Postsocialistické prostredie skôr budujúce hranice a privátne priestory sa stretáva s činnosťou kolektívu snažiaceho sa o budovanie mestskej komunity, ktoré tieto brány otvára (symbolicky aj fyzicky).

Poznámky:

Urban Sanctuary

Hliničanová Veronika, University of the Arts London

Design miest sa stáva v období extrémnej urbanizácie jednou z najaktuálnejších tém súčasnosti. Každý týždeň sa do veľkomiest prisťahuje viac ako 3 milióny ľudí a tak sa k téme mestského designu pridávajú otázky nielen ekonomické a architektonické, ale aj duchovné. Ako ľudia môžu žiť svoju intimitu a spiritualitu v meste, ktoré sa mení na hybrid fyzického prostredia s digitálnym rozhraním?

Koncept 'smart city' - mesta, v ktorom každý objekt má digitálne rozhranie už nie je ničím novým. Spolu s meniacim sa prostredím sa však mení aj pohľad na človeka. Z fyzickej osoby sa stáva akýsi 'digitálny subjekt', ktorý môže byť monitorovaný, sledovaný, kontrolovaný, a tým pádom komodifikovaný (Graham, 2004). Na druhej strane, umelecko-architektonické projekty ako Cultural Sauna (Kulttuurisauna Helsinki) a King's Cross Pond v Londýne prinášajú nový pohľad na multifunkčné verejné priestory v súčasných veľkomestách a na telesnú skúsenosť (embodied experience).

'Urban Sanctuary' (Urbánne sanktuárium) je výskumný projekt na Aalto University School of Arts, Design and Architecture, Helsinki, ktorý sa zaoberá vzťahom sakrálne a telesnosti v súvislosti s mestským designom a novými technológiami. Snaží sa o vytvorenie novej architektonickej typológie mestského sakrálneho priestoru, o aktivovanie, alebo umocnenie duchovného zážitku a prehĺbenie telesných pocitov, myšlienok a návykov. Zameriava sa na zaplnenie chýbajúcej terminológie, ktorá by definovala priestor zahrňujúci tak sakrálnu architektúru ako aj profánne (sekulárne) verejné kúpele. Tento priestor má za cieľ vytvoriť novú urbánnu senzibilitu, ktorá podporí kreatívnu duchovnú skúsenosť a povzbudí aktivity ako saunovanie a plávanie v prírodných vodných zdrojoch v centre veľkomiest.

Lokální interakce, integrace a segregace ruských imigrantů v Praze

Ekaterina Ignatyeva, Luděk Sýkora, PŘF UK, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů

Příspěvek diskutuje a hodnotí, zda ve vybraných lokalitách v Praze nedochází k segregaci Ruských imigrantů. Věnuje se proto charakteru lokální integrace a to na základě výzkumu sociální interakce ruských imigrantů mezi sebou a s majoritní společností. Zkoumán je přitom pohled cizinců na lokální soužití. Tři lokality byly vybrány na základě vysoké koncentrace ruských imigrantů a odlišných typů zástavby: Starý Bubeneč ve vnitřním městě, Velká Ohrada jako reprezentant sídliště a Nové Pitkovice zastupující nejnovější suburbánní rozvoj. S využitím

Poznámky:

polostrukturovaných rozhovorů byly v těchto lokalitách dotazováni občané Ruska s cílem zjistit informace o jejich každodenním životě s důrazem na důvody a způsob výběru lokality k bydlení, jejich plány do budoucna, místní vztahy s jinými Rusy a soužití s majoritou v lokalitě. Lokality se mezi sebou liší nejen z hlediska pozice ve městě a typu bydlení, ale také podle věku, délky a účelu pobytu respondentů, jejich sociálního statusu a budoucí stability v nynějším místě bydliště. Výzkum vnímání místních interakcí ukázal, že ruští obyvatelé zkoumaných lokalit jsou každodenně v kontaktu s členy majoritní společnosti i se svými krajany. Intenzita kontaktu přitom klesá s věkem. Přestože v lokalitách zvýšené koncentrace ruských imigrantů nedochází k jejich segregaci, výzkum poukázal na tendence víceúrovňové separace, kde významnou roli, zejména u starších generací, hraje uzavírání se na úrovni rodiny, které může místní interakci ovlivňovat mnohem výrazněji než meziskupinové interakce mezi Rusy a majoritou.

Co (ne)víme o sídlištích? Přehledová studie sociologické literatury o post-socialistických panelových sídlištích

Jana Kočková, FSS MU

Příspěvek shrnuje systematicky ucelený a kritický přehled české i zahraniční literatury věnující se post-socialistickým panelovým sídlištím, přispívá do diskuse o masovém bydlení v post-socialistickém městě v rámci urbánní sociologie. Vznikající studie chce odkrýt dobové tendence v přístupu ke zkoumání sídlišť u sociologických autorů od druhé poloviny 20. století do současnosti. Dílčím cílem práce je ukázat na diskontinuitu konceptualizace sídlišť a proměnu nejen ve výběru zkoumaných regionů a zvolených metod ale především témat, na které se autoři zaměřují (zejména tranzice, privatizace, neoliberalismus, regenerace, stigmatizace, etnické minority a stárnutí).

Cílem příspěvku není postihnout veškeré vědění o post-socialistických sídlištích, ale ukázat na produkci a cirkulaci vědění, na vlivy a nálady, které se v české i světové sociologické literatuře objevují a ovlivňují zaměření na vybrané aspekty bydlení v panelových domech. Jednotlivé texty jsou hodnoceny i na základě zvolené metody se zvláštním zřetelem na komparaci a mezinárodní i mezioborovou kooperaci.

„Člověk si zvykne i na šibenici...“ Zviditelňování napětí mezi teoretickými záměry a praxí bydlení v panelovém domě

Jana Kočková (FSS MU), Terezie Lokšová (FSS MU, Centrum pro teoretická studia, UK)

Poznámky:

Souběžně s počátky masové panelové výstavby na konci 50. let probíhala nesystematická realizace experimentálních domů, které měly prověřit nová konstrukční řešení a vést k přípravě nových bytových typů, k čemuž nakonec v této vlně téměř nedošlo. Výsledkem experimentování s bytovými formami nemělo být pouze technologicky vyspělejší a efektivnější bydlení. Cílem bylo také vytvořit nové a moderní formy bydlení odpovídající představám o proměně tehdejšího životního stylu.

Příběh jednoho takového experimentu, zlínského G59, který vznikl na prvním typovém panelovém sídlišti ve Zlíně, nám umožní ukázat, jak byly tyto teoretické cíle a požadavky zjednávány v konkrétní praxi socialistické výstavby a bytové politiky – a v jakých podobách jsou dodnes součástí bydlení. Dům měl podle představ svých projektantů oslňovat pokrokovou lehkostí, vzdušností, úsporností a moderními prvky. V souvislosti se svou experimentální povahou, překotným procesem výstavby a využitím inovativních architektonických prvků a materiálů však čelil mnoha technickým problémům, které si nakonec vynutily i celkovou výměnu obvodového pláště domu za „plného provozu“.

Studie je založená na rozhovorech s obyvateli domu, na expertních rozhovorech a analýze dostupných dobových a archivních zdrojů. Navazujeme na implicitní předpoklad dobových teoretických debat a zkoumáme panelový dům jako technologii, jejíž „fungování“ od svých uživatelů vyžaduje určité kompetence. Dům díky své experimentální povaze mnohem méně funguje jako černá skříňka. Tedy v mnohem větší míře zviditelňuje a zpřístupňuje rozmanité strategie, kterými je zabydlován a udržován v chodu. Tento proces zabydlování je zároveň v napětí vůči ideovému projektovému záměru, který usiloval o nové, moderní formy bydlení.

„Naše mesto, naše pravidlá“. Podoby spoločenských obyčajov v prejave sociálnych skupín v mestskom prostredí (na príklade futbalových priaznivcov v Trnave)

Daniela Kušnierová, Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií, FF, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava

Mesto tvorí osobitý socio-kultúrny celok. Mestská kultúra sa okrem všeobecne platných a uznávaných právnych noriem riadi tradíciou zaužívanými spôsobmi spoločenského správania. Každodenný kontakt a komunikácia medzi obyvateľmi mesta so sebou prináša postupné utváranie osobitej formy obyčajov. V meste zároveň dochádza k interakciám menších skupín obyvateľstva, ktoré všeobecne platné formy obyčajov prispôbujú vlastným potrebám a záujmom. V posledných desaťročiach sa do popredia dostávajú voľnočasové aktivity spojené so športovou činnosťou. Šport sa stáva súčasťou každodenného života tak z hľadiska

Poznámky:

aktívneho športovania ako aj pasívneho sledovania športových podujatí na športoviskách. Špecifické formy obyčajov spojené s aktivitami priaznivcov športu prenikajú do každodennej kultúry obyvateľov mesta, bez ohľadu na ich osobný vzťah k športu. Obyčaje sprevádzajúce správanie sa na športovom podujatí, závisia od konkrétneho športu. Príspevok sa zameriava na zvyky spojené s prejavom priazne k najpopulárnejšiemu kolektívnemu športu na svete, ktorým je futbal. Vzniku špecifického druhu obyčajov a ich pomerne rýchlemu a nekomplikovanému šíreniu vo futbalovom prostredí významne napomohol priestor, v ktorom dochádza k vzájomnej sociálnej a kultúrnej interakcii medzi priaznivcami futbalu. Priestor pre interakciu v minulosti zahŕňal výhradne futbalový štadión. Popularita futbalu a pomerne dobré ekonomické zázemie však rozšírilo priestor vzájomnej interakcie aj za hranice futbalového štadióna. Vysoké počty pravidelných účastníkov futbalových zápasov umožnili vývoj pôvodných ustálených foriem obyčajov. Potreba inovácie zaužívaných zvykov, vyústila k vytvoreniu „nepísaných pravidiel“ rozšírených a platných pre aktívne pôsobiace skupiny futbalových priaznivcov. „Nepísané pravidlá“ tvoria súbor pôvodných, ako aj reformovaných obyčajov existujúcich v rámci priestoru, ktorý si futbaloví priaznivci symbolicky nárokujejú. Cieľom príspevku je priblížiť podstatu „nepísaných pravidiel“ a ich vplyv na skupinu trnavských futbalových priaznivcov ako aj na mestské prostredie, v rámci ktorého pôsobia.

„Pocity plotu“*: normativita, imaginace a ne/viditelnost ve veřejném prostoru panelového sídliště.

Michal Lehečka, Fakulta humanitních studií UK

Velká panelová sídliště v České republice jsou zpravidla charakterizována svébytnou urbanistickou morfologií, poměrně stabilní sociální skladbou, monofunkčností (Musil 1985, 2002) a silně přírodním charakterem, který je často ilustrován pojmem město-park (Oberstein 1980). Specificky „ne/viditelný“ - i když od předchozích charakteristik neoddělitelný - je vývoj jejich majetkové struktury a koncepce správy zdejších veřejných prostranství. Složitě a neustále se transformující majetkové poměry i různé úrovně politik správy sídlišť tak dávají vzniknout rozmanitým třením („frictions“, Tsing 2004), jež se odrážejí v každodenních režimech sociálního, kulturního ekonomického, materiálního i přírodního světa sídliště.

Panelové sídliště na periferii Prahy, kde jsem prováděl dlouhodobý etnografický výzkum, ve svém příspěvku představím jako socio-materiální organismus, jenž byl formován působením specifické organizace socialistické společnosti, specifickou estetikou, politikou a produkcí bydlení a post-trasformačními proměnami ekonomiky, majetkoprávních vztahů a pojetí

Poznámky:

individuality. Působení těchto faktorů se pokusím osvětlit na příkladu vlivu komodifikace bydlení (Marcuse a Madden 2016) na snahy o privatizaci a sekuritizaci veřejného prostoru. Na této triádě propojených praktik a jednání současně ozřejmím právě i nejasnost přechodů mezi viditelným a neviditelným. „Viditelně“ oficiální projevy proměn sídlištního prostředí totiž často vedou k „viditelným“ reakcím „ne/viditelných“ aktérů. Jinak řečeno, materialitu sídlištního veřejného prostoru považují za variabilní kolbiště nenápadného boje „ne/viditelných“ jednotlivců a skupin o svoje „právo na město“ (Lefebvre 1996, Harvey 2008). Křoví za opěrnou zdí se stává klubovnou, prostor pod schodištěm improvizovanou ložnicí a obyčejný plot představuje zeď nářků boje s lokálním sociálním řádem. Zítra už ale může být všechno jinak. Potencialita prostoru tak osciluje mezi normativními praxemi „provozního řádu“ sídliště a reaktivními a imaginativními praktikami performovanými některými „ne/viditelnými“ uživateli jeho veřejných prostranství.

* Termín je vypůjčen z názvu písně českého hudebního uskupení Už jsme doma.

Jak správně dělat občanskou participaci ve městě? Studie českého ideálu

Terezie Lokšová, FSS MU, Centrum pro teoretická studia, UK

I u nás už občanská participace platí za slibný nástroj dobré městské správy. Zapojování veřejnosti často probíhá ve formě tzv. participace na pozvání (invited participation), top-down přístupu, kdy je celý proces organizován a řízen městem či asistující neziskovou organizací. Neziskové organizace v šíření a realizaci participativních projektů hrají důležitou roli, neboť tyto techniky propagují, vytvářejí metodiky a standardy, poskytují městům poradenství, nebo celý proces dodají jako balíček na míru. Různé realizace pak kolují po seminářích a konferencích jako příklady dobrých praxí. Správně realizovaný proces participace má přispívat ke zlepšování městské správy. Studia vědy a technologií (STS, např. Bogner, nebo Lascoumes a Barthe) však upozorňují, že principy participace na pozvání nereflexivně stojí na Habermasově konceptu komunikativní racionality. To znamená předpoklad, že splnění určitých podmínek pro dialog zajistí zúčastněným rovné příležitosti projevu a prosazování svých postojů a potřeb. Tento koncept však podle STS nepočítá s nerovnou distribucí komunikačních a vědomostních zdrojů, která může vést k marginalizaci alternativních pozic a sledování expertního diskurzu. Analýza metodických a propagačních dokumentů doplněná pozorováním konferencí, seminářů a workshopů věnovaných občanské participaci sleduje, s jakými podmínkami, předpoklady a cíli pracuje český ideál participace na pozvání (a tedy dobré městské správy).

Poznámky:

„Já si prostě chci dát někde nějaký dobrý pivko v příjemný atmosféře“ aneb atmosféra jako centrální kategorie při výběru místa spotřeby

Marta Musilová, Katedra sociologie FF UK

Příspěvek bude navazovat na moji diplomovou práci, která se zabývala rolí estetiky při posuzování míst spotřeby. Na příkladu pražské čtvrti Nusle, ve které v současné době probíhá gentrifikace, byl popsán mechanismus výběru místa spotřeby, konkrétně pohostinských zařízení. Ve chvíli, kdy se obměňuje struktura typů nabízených míst, mohou někteří lidé být vylučováni ze spotřeby nejen na základě ekonomických či prostorových vlivů, ale taktéž na základě symbolických. Ty se zakládají na pocitech nepatřičnosti, které spočívají na estetické korespondenci, kterou můžeme chápat jako korespondenci mezi jedincovým habitusem a estetikou prostředí (Katzig, 2012). Do jaké míry však estetiku jedinci při výběru zohledňují, se odvíjelo od síly interpersonálních vazeb v místě spotřeby. Tyto dvě složky, estetická a sociální, tvoří dohromady koncept atmosféry, který se v rámci výzkumu vyjevil jako klíčový. Atmosféru lze chápat jako multisensorickou, vyjádřenou emočním vztahem k místu a interakcí mezi vlastnostmi prostoru (materiální či sociální) a žitou zkušeností návštěvníků (Thibaud, 2015). Atmosféra není ani výlučně subjektivní, ani výlučně objektivní, je dána vzájemnými vztahy mezi jedincem, materiálem a dalšími aktéry v prostoru. Tyto složky jsou vzájemně neoddělitelné. Vzhledem k tomu, že výzkum v sobě spojoval výzkum materiální kultury, gentrifikace a emocí spojených s místy, bylo použito vizuálního přístupu, konkrétně metody shooting skriptu (Suchar, 1988) ve spojení s terénními poznámkami a rozhovory, analyzované pomocí zakotvené teorie (Birks & Mills, 2011). Na základě takto získaných dat příspěvek zodpoví otázku, jak je atmosféra konstruována a jak se pojí s estetizací a autenticitou prostoru, protože skrze atmosféru může být uplatňována sociální či politická moc a atmosféra se tak může stát manipulativní (Bille et al., 2013).

Dohled nad (ne)viditelným: strategie zvládnutí strachu z města

Robert Osman, Jana Jíchová, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta MU

Příspěvek se zabývá pociťovaným či prožívaným strachem ve veřejném prostoru. Strach je sledován z pohledu mladých žen přicházejících z malých obcí do velkých měst studovat vysokou školu. Naším cílem není reprezentovat tuto zvolenou populaci, ale reprezentovat všechny možné způsoby, kterými se komunikační partnerky vyrovnávají s tím, co samy chápou jako strach a ohrožení. Zároveň se na základě jejich prostorové zkušenosti ptáme po obecnějším vztahu mezi prožívaným strachem a zkušeností s prostorem. Za hlavní metodu sběru dat byly zvoleny polostrukturované rozhovory. Studentky jsme primárně kontaktovali

Poznámky:

prostřednictvím vlastní sítě známých, vzorek byl následně doplněn o naše studentky. Celkem se nám takto podařilo pro rozhovor získat osm komunikačních partnerek studujících různých oborů v Praze, Brně a Olomouci a pocházejících z různých krajů České republiky.

Z empirické zkušenosti komunikačních partnerek vyplynulo, že míra dohledu ani míra pociťovaného strachu nejsou fixovány ani pouze v prostoru, ani pouze v čase. Jinými slovy komunikační partnerky se nevyhýbají jenom konkrétním místům, ani jenom konkrétním časům, ale určitým místům v určitých časech, tedy určitým situacím. Komunikační partnerky se tak ve snaze snížit míru prožívaného strachu uchylují ke strategiím, které jsou založeny na způsobech zvyšování dohledu nad situacemi, ve kterých se komunikační partnerky nachází či mohou nacházet. V jejich výpovědích se nám podařilo identifikovat čtyři takové strategie, jimiž jsou strategie předání zodpovědnosti, zneviditelnění, zviditelnění a úniku, které i když nejsou vázány na konkrétní místa, mají své hluboké geografické důsledky. Jedním z těchto důsledků, na který bychom rádi upozornili a skrze který bychom chtěli výše popsanou empirickou zkušenost komunikačních partnerek využít pro konfrontaci stávajících teorií o veřejném prostoru, je schopnost těchto strategií poukázat na neopodstatněnost ideálu univerzální využitelnosti prostoru, tedy na nepodloženost předpokladu existence jednoho univerzálního designu veřejného prostoru.

Vizuální nevědomí: vizuální organizace nevizuálního města

Robert Osman, Lucie Pospíšilová (PřF UK), Pavel Doboš; Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, MU

Příspěvek se zaměřuje na formu, v níž a skrze níž je prostor města organizován. Nejde nám však o popis struktury určitého městského místa, popis struktury určitého městského prostoru ani o popis vybraného městského procesu, ale o praktiky, skrze které se městského prostoru chápeme a skrze které tak i město chápeme. Jednou z těchto organizací, která je pro vidomého člověka natolik samozřejmou, že se stává nereflektovanou, je vizuálního organizace městského prostoru. Vizualita či vizuální organizace prostoru se pro vidomého člověka stává neviditelnou, respektive vidomý člověk je slepý k vizuálnímu formátu městského prostoru. Z tohoto důvodu se při zviditelnění vizuality městského prostoru a její následné reflexi obracíme ke zkušenosti, pro kterou není neviditelná, a to ke zkušenosti osob, které podle svých vlastních slov nevidí. V průběhu let 2014 a 2015 byly provedeny semistrukturované rozhovory s 18 komunikačními partnery a partnerkami žijícími především v Praze a Brně. Rozhovory se zaměřovaly na témata orientace v prostoru zapamatování si cest či, „představy“ známých a neznámých prostorů. Pro interpretaci dat pak byl zvolen poststrukturalistický přístup, ponejvíce vycházející z díla Gillesse Deleuze a Félixu Guattariho,

Poznámky:

konkrétně pak jeho geografická interpretace Marcusem Doelem. Praktiky, které běžně provádíme s městským prostorem, jako je měření, odhadování či popisování prostřednictvím úhlů a vzdáleností, kreslení, představování či plánování prostoru z horní pozice jakéhosi nezúčastněného pozorovatele, přibližování, vzdalování či „zoomování“ prostoru ve vztahu k jeho pozorovateli, nebo dělení, frázování či stříhové strukturování prostoru do vzájemně oddělených míst, představují nereflektované imanentní způsoby vizuální organizace městského prostoru. Tato vizuální organizace je běžně neviditelná, protože je součástí kolektivního nevědomí, které Doel nazývá vizuálním nevědomím. Vizuální nevědomí segmentuje prostor a zamezuje konzistenci nevizuálních zkušeností. Cílem našeho příspěvku tak je prostřednictvím odvolání se na zkušenost osob, které nevidí, zviditelnit tuto neuvědomovanou vizuální organizaci prostoru a nabídnout linii úniku z roviny organizace, jež dnes definuje převládající uchopování městského prostoru.

Nová sociálně prostorová diferenciací vnějších částí post-transformační Prahy

Martin Ouředníček, Urbánní a regionální laboratoř, PŘF UK

Příspěvek je zaměřen na studium sociálního prostředí a sociálně prostorové diferenciací, tedy vedle fyzického a člověkem vystavěného prostředí, třetí – neviditelné složky – městského prostředí. Sociální prostředí je tvořeno sociální strukturou a sociálním klimatem jednotlivých lokalit ve městě a je na rozdíl od relativně setrvačných fyzických struktur vysoce dynamickou složkou urbánního prostředí. Příspěvek je zároveň ohlednutím za urbánním výzkumem Prahy a měst střední a východní Evropy v post-socialistickém a post-transformačním období. Z územního hlediska je věnován především vnějším částem města – sídlištím a suburbánní zóně. Článek nejprve diskutuje relevanci západních teoretických a metodických konceptů a post-socialistické paradigma výzkumu města. Následně přináší tři příklady napětí mezi teoretickými koncepty segregace, sociální bydlení a suburbanizace. Cílem článku je dokumentovat omezenou schopnost některých západních urbánních konceptů a metodik pro výzkum měst střední a východní Evropy a nabídnout možné alternativy výzkumu „nové sociálně prostorové diferenciací“ s ohledem na specifika fyzického a sociálního prostředí vnějších částí našich měst. Za novou sociálně prostorovou diferenciací považujeme procesy a jevy, které se objevily nově po roce 1989, ať již následkem transformačních post-socialistických procesů nebo regionálních, evropských a globálních procesů. Příspěvek je založen na empirickém výzkumu Prahy a jejího metropolitního regionu, využívá příklady recentního výzkumu segregace, rozvoje sídlišť a suburbanizace.

Poznámky:

Kulturně eko-antropologická typologie města

Vilém Pařil (Katedra regionální ekonomie a správy ESF MU), Eva Jourová (UEE, FF MU)

Město Brno si podobu, v jaké jej známe dnes, získávalo od roku 1919, kdy na základě projektu Velké Brno bylo dle zákona 213/1919 přidruženo k Brnu dalších 23 obcí, přičemž tento proces se prostřednictvím suburbanizace v podstatě obnovil po roce 1990. Brno tak mění svou podobu a charakteristické prvky, které si jednotlivé přidružené části/obce sebou do aglomeračního svazku přinášejí, můžeme v některých případech pozorovat ještě dnes. Tyto charakteristické vlastnosti městských částí, odkazují na životy různých lidí i odlišných společností, na způsob jejich obživy, jejich status, ale i na zastoupení většinové či minoritní společnosti. Některé lokality si navzdory velmi rychlému stavebnímu vývoji zachovávají svého genia loci, jiné jej mění, další ztrácí. Cílem příspěvku je identifikace brněnských městských částí dle jeho „genia loci“ podmíněného socio-kulturními, urbánními i environmentálními determinanty dané lokality s rozlišením rázu nejen venkovského, příměstského či městského, ale především zohlednění rázu kulturně-historického, socio-antropologického či regionálně-ekonomického. Právě kombinace těchto různých pohledů umožňuje nalézat reálné příčiny odlišného vývoje zdánlivě velmi podobných lokalit provázaných obdobným historickým osudem, ať už jde o obce s osudem městské části „panelového sídliště“ či o samotné „nejednotné“ historické jádro nebo v současné době se formující „satelitní“ suburbii. K dosažení výše uvedeného cíle je využito přístupu rešeršního z hlediska hledání alternativních přístupů ke studii měst, dále pak i přístupu analytického založeného na zdrojích sekundárních, a to s důrazem na geografickou formu výstupu. Dalším výstupem je identifikace možného kvalitativního výzkumu navazujícího právě na mapování vývoje „genia loci“ v brněnských částech.

Městská chudoba afrických metropolí

Linda Piknerová, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, FF ZČU v Plzni

Jedním z významných témat soudobého světa je rostoucí počet obyvatel rozvojových zemí, kteří v řadě případů volí pro svůj život městské prostředí. V důsledku migračních procesů z venkova do měst vzniká fenomén městské chudoby, která je nejvíce koncentrována v tzv. slumech ležících v okrajových částech velkých měst. Regionem výrazně postiženým vznikem slumů je Afrika, která zaznamenává v posledních letech dramatický nárůst počtu městských obyvatel, což je třeba dávat do souvislosti jak s demografickými trendy, tak rostoucím hospodářstvím mnoha afrických zemí. Odhady hovoří o tom, že v letech 2010-2030 přibude v nigerijském Lagosu každou hodinu asi 77 lidí, v konžské Kinshase 61 lidí, v keňském Nairobi

Poznámky:

21 lidí atd. Je tedy evidentní, že nárůst počtu městského obyvatelstva představuje jeden z významných trendů soudobého rozvoje Afriky. Obyvatelé žijících v okrajových čtvrtích však zpravidla žijí mimo oficiální systém veřejné správy, což vede k rozvoji mnoha paralelních poloformálních struktur, jejichž prostřednictvím jsou zajišťovány místním obyvatelům nejrůznější služby (telefonní, dopravní apod.). Tyto struktury přitom pokrývají aktivity, které by měl plnit stát, jenž je však v řadě afrických států neschopen uspokojovat potřeby místního obyvatelstva. Můžeme tak tvrdit, že struktury působící v městských slumech často nahrazují nefunkční státní struktury, které nejsou schopny zajišťovat veřejné statky. Zamýšlený příspěvek má za cíl představit problematiku městské chudoby v subsaharské Africe a přiblížit specifika vybraných afrických metropolí s ohledem na rozvoj poloformálních struktur. Příspěvek má ukázat, jaké instituce se rozvíjejí v prostředí, které není státem regulováno a ve kterém stát není schopen uspokojovat potřeby obyvatel. Navzdory absenci fungujících státních struktur totiž vidíme, že v prostředí afrických slumů dochází k poskytování nejrůznějších služeb, které však nejsou navázány na schopnosti státu, nýbrž na aktivitu jednotlivců.

Boj o město uchvácené soukromými zájmy: role občanského aktivismu v demokratizaci českých městských samospráv

Michaela Pixová, Institut sociologických studií, FSV UK

Od počátku poslední světové ekonomické krize začala česká občanská společnost ve zvýšené míře aktivně reagovat na snižující se legitimitu české politické reprezentace, a to nejen na úrovni státu, ale také na úrovni městských samospráv. Jednotlivci i různé aktivistické skupiny a iniciativy se přitom kriticky vyjadřují k stávajícímu stavu městského rozvoje, plánování a politik, které víc než veřejnému zájmu slouží především zájmům politických stran spřažených s netransparentním biznysem. Ve svých snahách prosazovat zájmy občanů a zabránit projevu kořistnického přístupu místních samospráv k městskému prostředí se přitom potýkají s mnoha překážkami, jejichž příčinou jsou jak vliv soukromých zájmů na rozhodování o městě, tak i nedostatečně rozvinuté vztahy mezi občany a veřejnými institucemi.

Příspěvek těží ze dvou článků, které se tímto tématem zabývají. První z nich se zaměřuje na analýzu strategií, které aktivisté používají ve snaze zlepšit přístup městských vlád k jimi spravovanému městu, a na potenciál těchto strategií překonat překážky, s nimiž se aktivisté ve svém úsilí potýkají. Druhý se soustředí na fenomén, kdy aktivisté reagují na silnou politickou rezistenci vůči budování dlouhodobějších vztahů s občany pomocí vlastní kandidatury do městských samospráv. Tento fenomén je podroben analýze diskurzů a rámců používaných aktivisty působícími ve veřejné správě, které jsou ve většině případů

Poznámky:

reformátorské, apolitické, a nekritické k současnému nastavení hegemonních tržních a mocenských vztahů. Tento přístup je pak hodnocen z hlediska jeho potenciálu vymanit město z jeho uchvácení soukromými zájmy ve specifickém prostředí post-komunistické a v kapitalismu pevně ukotvené společnosti.

Různá města na jednom místě: městský prostor jako asambláž

Hana Porkertová, FSS MU

Ve svém příspěvku vycházím ze zkušenosti nevidomých lidí, s nimiž jsem vedla nestrukturované rozhovory, s městským prostorem. Rozkročení celého mého výzkumu bylo značně široké a já budu hovořit o třech tématech, které se vzájemně proplétají v zažívání města – o orientaci v prostoru, zraku/vizualitě a vědění. Vytváření trasy i „obrazu“ města sleduji na třech specifických propojeních – s vodícím psem, s bílou holí a s vidícím člověkem. S každým z těchto spojení se trasa a město dělá, zažívá a vypadá jinak a sledují se odlišné linie. Jako analytický nástroj používám poststrukturalistický přístup Gillesa Deleuze a Félixé Guattariho a jejich pojetí asambláže, díky které lze město, trasu i zkušenost uchopit jako proměnlivé na základě heterogenních spojení, která ji utvářejí, a ANT (actor-network theory) Bruno Latoura, který přesvědčivě ukazuje, jak v sérii transformací a překladů putují, ztrácejí se a získávají se informace – některé ze starých kvalit se v tomto průběhu ztrácí, ale nové získávají. To, že má komunikační partneři a partnerky „nevidí očima“, tak neznamená, že by se z jejich zkušenosti a zažívání města zcela vytratila vizualita, přestože přeměněná sérií transformací. Vedle analýzy „různých“ měst a tras, které přece vyjadřují jedno místo např. na mapě, tak v příspěvku problematizuji koncept „viditelnosti“ i „viděnosti“, které nejsou nutně navázány na zrak a fyzickou schopnost vidět očima.

Nicnedělání ve městě

Pavel Pospěch, FSS MU

Sociálněvědní výzkum měst se pyšní dlouhou tradicí výzkumu toho, co lidé ve městě dělají, kde, kdy a proč to dělají, jak svou činnost legitimizují a jak se v jejich aktivitách odráží to, že se odehrávají ve městě. Vedle této výzkumné linie však můžeme postavit i tradici jinou, jejímiž hrdiny jsou ti, kteří nedělají nic. Lidé bez cíle, kteří se městem jenom tak poflakují, postávají a posedávají, mají v sociálněvědním výzkumu moderních měst daleko větší roli, než by se zdálo.

Poznámky:

Ta začíná nejpozději postavou Flaneura a pokračuje buržoazním odsouzením „pouličních existencí“, s nímž se na přelomu 19. a 20. století musely vyrovnávat zejména ženy. Po druhé světové válce se problémem městského nicnedělání z hlediska smyslu a legitimacy jednání zabývají sociální psychologové a interakcionisté. Určitou rehabilitaci nicnedělání lze vyčíst v argumentaci představitelů Nového urbanismu v souvislosti s jejich důrazem na oživení městského prostoru a jeho pobytové funkce. Na konci 20. století dochází k proměně správy měst směrem ke kriminalizaci přestupků a subkriminálního jednání. Nové městské politiky rozostřují rozdíly mezi občanským a trestním právem, a právě posedávání, postávání a nicnedělání se v mnoha případech stává předmětem represe a exkluze.

Různost rámců, do nichž je nicnedělání zasazováno, není nahodilá. Je odrazem širších protikladů městského života a západní městské modernity obecně. Idealizace produktivní práce zde naráží na idealizaci estetického pohledu [gaze], představa individuální svobody a anonymity velkoměsta naráží na závazky vůči interakčnímu řádu.

Jak (ne)viditelnost migrantů utváří městské prostředí? Postřehy z tradiční a nové imigrační země

Ivana Přidalová, Urbánní a regionální laboratoř, PŘF UK

Přestože se stávají cílem mezinárodní migrace teprve v posledních dvou dekadách, sdílejí současná česká města mnoho společného se svými protějšky ve Velké Británii, jež má s usazováním cizinecké populace podstatně bohatší zkušenosti. Výzvu v kontextu obou zemí představuje zejména nedávný nárůst etnické heterogenity obyvatelstva. Jedním z klíčových aspektů podobnosti a zároveň rozdílnosti mezi nimi je (ne)viditelnost imigrantů ve městech, odrážející se ve veřejném diskurzu i v podobě institucionálních reakcí (či jejich absence) na migraci, jež přitom mohou mít podstatné dopady na podobu městských lokalit a života jejich obyvatel. Tento příspěvek usiluje o pochopení, jak současná mezinárodní migrace přispívá k utváření městských lokalit a zajímá se při tom, jak se na této změně podílí různá míra „viditelnosti“ (ale i slyšitelnosti) migrantů v očích široké veřejnosti a klíčových místních aktérů. Příspěvek je založen na kombinaci výzkumných metod, dominantně přitom čerpá z výzkumu provedeného v letech 2016-2017 ve vybraných českých městech a v anglickém Sheffieldu prostřednictvím rozhovorů s významnými místními aktéry. Přispívá tak k poznání lokálních dopadů migrace, jimž v dosavadním výzkumu nebyla věnována dostatečná pozornost, a zároveň přináší jejich komparaci ve dvou odlišných, a přitom podobných, geografických kontextech.

Poznámky:

Mestské multikultúrne festivaly: medzi zviditeľňovaním a participáciou menších

Ivana Rapošová, FSS MU

Svetové metropoly zaznamenala v posledných rokoch nárast multikultúrnych festivalov a podujatí, ktoré za pomoci kultúry usilujú o budovanie tolerance k etnickej diverzite. Tento fenomén mnohí sociálni teoretici kriticky označujú ako festivalizácia kultúry a konzumácia etnicity. Existujú však i hlasy, ktoré festivalom pripisujú schopnosť podporovať občiansku a kultúrnu participáciu menších a budovať pocit solidarity v komunite. Vo vzťahu k marginalizovaných skupinám tak kultúrny aktivizmus prináša sféru možností, ale zároveň aj sféru rizík. V tomto príspevku s pomocou teórie symbolických hraníc (Jaworsky 2016) ukážem, ako občianski aktéri usilujú pomocou festivalu o zviditeľňovanie marginalizovaných skupín a pretváranie hraníc v spoločnosti smerom k ich väčšej otvorenosti. Pozornosť bude venovaná predovšetkým kritickému zhodnoteniu stratégií zviditeľňovania a ich vzťahu k podpore aktívnej participácie menších. Napriek tomu, že sa jedná o dva deklarované ciele mnohých festivalov a kultúrnych podujatí, medzi týmito dvoma stratégiami existuje problematický a konfliktný vzťah. Príspevok čerpá z etnografického výskumu bratislavského festivalu Fjúžn a viedenského festivalu WienWoche realizovaného v rokoch 2016 a 2017.

(Ne)viditeľné mestá, (ne)viditeľné migrantky: Au pair v globálnom meste

Zuzana Sekeráková Búriková, FSS MU

Podľa Saskie Sassen (2003) je najímanie pracovníčok v domácnosti (pestúnok, upratovačiek, gazdiniek, či au pair) spojené s dvoma dynamickými konfiguráciami. Prvou konfiguráciou sú cykly prežitia v krajinách tretieho sveta, z ktorých väčšina pracovníčok v domácnosti pochádza, druhou sú globálne mestá prvého, v ktorom tieto pracovníčky pracujú. Ekonomické procesy, prebiehajúce v globálnych mestách vytvárajú dopyt po pracovníčkach v domácnosti. Tieto procesy ich však zároveň zneviditeľňujú (Sassen 2003: 255). V tomto príspevku sa 1. zamyslím nad rôznymi aspektami viditeľnosti a neviditeľnosti pracovníčok v domácnosti v globálnych mestách, 2. ukážem, ako konkrétna skupina migrantiek pracujúcich v domácnostiach takéto mesto obýva a používa. Vychádzať budem z etnografického výskumu slovenských au pair v Londýne.

Najprv vysvetlím, ako špecifiká práce v domácnosti (sú umiestnené v súkromí domova, nie sú konceptualizované ako „skutočná“ práca, majú neformálny charakter) vyúsťujú v

Poznámky:

zneviditeľnenie práce pracovníčok v domácnosti na úrovni domácností, ale aj politik, týkajúcich sa ochrany zamestnancov. Potom sa sústredím na to, ako au pair aktívne narábajú so svojou viditeľnosťou a neviditeľnosťou v hostiteľských domácnostiach. V ďalšej časti ukážem, ako chladné vzťahy so zamestnávateľmi a časté vykorisťovanie vedú k tomu, že sa au pair nesústredujú na vzťahy s hostiteľskými rodinami, ale investujú do vzťahov v rámci československej komunity v Londýne a popíšem ich skúsenosti s mestom. Zameriam sa pritom na dynamiku života v okrajových mestských štvrtiach, kde au pair žijú (4.–6. zóna metra) a na ich cesty za nákupmi a zábavou.

Brno jako queer metropole?

Ondřej Šerý, Michal Pitoňák, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, MU

Jednou z méně viditelných, možná spíše přehlížených, stránek Brna je jeho podoba jakožto „queer metropole“. Brno patřilo mezi nejliberálnější města, která poskytovala prostor sexuální rozmanitosti, včetně diskuze na poli práv sexuálních menšin již v období první republiky. Ačkoliv bývá v rámci „LGBT komunity“ zdůrazňováno především výsadní postavení Prahy, Brno je již přinejmenším od roku 1989 ekvivalentním sexuálně-geografickým centrem Česka. Vznikaly zde různé gay a lesbické iniciativy, začal zde fungovat první otevřeně inzerovaný český gay podnik (U Rudolfa), městem prošel první český „queer průvod“, má zde kořeny největší český queer filmový festival Mezipatra i další kulturně-společenské akce s celonárodním „queer významem“.

Cílem našeho příspěvku je s pomocí kombinace kvantitativních a kvalitativních metod identifikovat současná místa a prostory spjaté s brněnskou ne-heterosexuální komunitou a kontextualizovat je v rámci širšího pohledu geografii sexualit. S využitím dostupných informací na internetu a v subkulturním tisku, a především na základě semi-strukturovaných rozhovorů s klíčovými informanty (představiteli neziskového sektoru věnujícího se LGBT komunitě, organizátory „queer aktivit“ a majiteli či provozovateli „LGBT podniků“), jsme zmapovali brněnské „LGBT podniky“ i další prostory spjaté s brněnskými queer geografii sexualit.

Mezi naše hlavní zjištění patří identifikace společných rysů brněnských „LGBT podniků“, objasnění jejich značné časoprostorové nestability, fyzické i vizuální nenápadnosti (využití queer symboliky), charakteristika queer klientely těchto podniků, stanovení významnosti queer kybersocializace a specifická časovost „queer aktivit“ nebo prostorová koncentrace „queer materiality“ v určitých částech širšího centra města.

Poznámky:

Hodnotová zmena v zázemí Bratislavy ako dôsledok suburbanizácie: analýza volebného správania

Pavel Šuška (Geografický ústav, SAV), Martin Šveda (Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny), Vladimír Krivý (Geografický ústav, SAV)

Mestské a vidiecke prostredie sú často vnímané ako v mnohom odlišné sociálne svety s vlastným nastavením ekonomických, sociálnych a kultúrnych vzťahov. Jedným zo stretov týchto svetov by potom boli priestory prebiehajúcej suburbanizácie, ktorá práve premieňa vidiek v zázemí našich najväčších miest. V príspevku sa zameriame na zmeny v politickom správaní obyvateľov v súvislosti s týmto procesom, v rámci ktorého sa transformuje nielen fyzické prostredie prímestských sídiel, ale výrazne mení aj sociálne a kultúrne charakteristiky miestnej populácie. Využitím dát z volieb do NR SR v rokoch 1998 a 2016 budeme sledovať najmä zmeny podpory „najmestskejších“ strán, ktoré do istej miery odrážajú meniacu sa sociálnu štruktúru v tomto dynamickom priestore. Aj keď sa príspevok zaoberá len jedným špecifickým aspektom suburbanizácie, domnievame sa, že pochopenie a interpretácia zmien vo volebnom správaní predstavujú časť skladačky komplexnej sociálnej a kultúrnej premeny zázemia miest.

Regionálne typy suburbánneho rozvoja: porovnanie zázemia Bratislavy a Brna

Martin Šveda (Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny), Petr Dvořák (Ústav geoniky AV ČR), Michala Sládeková Madajová (Geografický ústav SAV)

Pod vplyvom suburbanizačných procesov prechádza zázemia Bratislavy a Brna výraznou transformáciou. Viaceré tendencie naznačujú, že v zázemí oboch miest sa formujú špecifické zóny, so vzájomne odlišnou socio-ekonomickou skladbou prisťahovalcov. Niektoré z nich sú zreteľne identifikovateľné (napr. luxusné rezidenčné zóny v atraktívnom prírodnom prostredí), na charakter iných poukazujú len nepriame indície. Príspevok analyzuje zázemie Bratislavy a Brna z hľadiska štruktúry migrantov a bytovej výstavby, s cieľom identifikovať základné dimenzie sociálno-priestorovej diferenciácie suburbánnych lokalít. V analýze vychádzame z prístupov faktorovej ekológie, ktorá sa usiluje odhaliť základné dimenzie sociálno-priestorovej štruktúry a zhlukovej analýzy, prostredníctvom ktorej sa pokúšame identifikovať podobné zoskupenia a jednotlivé obce zaradiť do relatívne homogénnych celkov – regionálnych typov suburbánneho rozvoja. V príspevku diskutujeme rozdielne

Poznámky:

prejavy suburbanizácie v Bratislave a v Brne s cieľom prispieť k hlbšiemu poznaniu síl a procesov, ktoré rozhodujúcim spôsobom formujú sociálno-priestorovú štruktúru zázemia postsocialistických miest v súčasnosti.

Rezidenční transformace a gentrifikace dolních Holešovic

Jan Sýkora, Přírodovědecká fakulta UK

Příspěvek analyzuje proměnu pražské čtvrti dolní Holešovice v rámci identifikovaných znaků gentrifikace. Dolní Holešovice představují dynamicky se transformující oblast vnitřního města Prahy, kde v posledních přibližně dvaceti letech dochází k významné rehabilitaci fyzického prostředí a výstavbě nových rezidenčních objektů. Příspěvek s použitím konceptu (postsocialistické) gentrifikace hodnotí proměny fyzického stavu budov a změny sociální statutu obyvatel v konkrétních lokalitách. V kontextu rostoucí rezidenční atraktivity je hodnocena migrační obměna populace a vývojové tendence trhu s bydlením zejména v souvislosti se změnami právního užívání bytů.

První část práce využívá kvantitativní data (domovní a bytový fond, demografické a socioekonomické charakteristiky obyvatelstva, údaje o stěhujících) na mikroúrovni statistických obvodů a jednotlivých budov. Za použití proměňujících se hodnot lokalizačního kvocientu a metod deskriptivní statistiky jsou identifikovány nejintenzivněji se transformující rezidenční lokality a popsány sociální a fyzické proměny. Následně se práce pomocí doplňujících polostrukturovaných rozhovorů s představiteli veřejné správy a realitního trhu a diskuzí relevantní literatury snaží odhalit podmiňující mechanismy a hybatele popsané rezidenční transformace.

V dolních Holešovicích probíhají procesy do určité míry připomínající gentrifikaci; dochází k rekonstrukci domovního fondu a zvyšuje se sociální status obyvatel. Popsané proměny jsou však velmi různorodé a nejvýrazněji se projevují v oblastech nové rezidenční zástavby. Zároveň nebyla prokázána přítomnost výraznější obměny a vytlačení obyvatel především v návaznosti na specifické majetkoprávní vztahy užívání bytových jednotek v postsocialistických městech, které do určité míry zadržují významnější rozvinutí procesu gentrifikace. V dolních Holešovicích spíše dochází k prolínání více procesů, mezi něž patří incumbent upgrading a new-build gentrification.

Poznámky:

Město, vkus a kulturní kapitál: pražský prostor očima studentů Univerzity Karlovy

Ondřej Špaček, Fakulta humanitních studií UK

Neviditelné vrstvy měst se skrývají v očích, či spíše v hlavách lidí, jejich obyvatel. Kognitivně kulturní přístup inspirovaný sociologií Pierra Bourdieu (viz např. Lizardo&Strand 2010) nám umožňuje porozumět, jak mohou být tyto zdánlivě osobní a jedinečné perspektivy jednotlivých obyvatel ve skutečnosti sociálně strukturované a sdílené. Stejně jako estetické hodnocení hudby, filmu či literatury je projevem sociálně zakotveného habitu, i ve vztahu k různým aspektům města, k městským prostorům či ke čtvrtím hraje osvojené dispozice klíčovou roli. Prostorové struktury města lze analyzovat jako součást širšího pole kulturních významů (Savage 2012, Hanquinet 2012, Richer 2015), jejich diferencované interpretace si přitom nejsou rovny. Široce institucionalizované procesy posvěcují určité formy vkusu, určité estetické soudy jako legitimní, jiné naopak jako nelegitimní, neoceňované či dokonce hodné odsuzování.

Příspěvek se pokusí výše uvedené propozice demonstrovat prostřednictvím dat z rozsáhlého výzkumu kulturních zájmů a aktivit studentů Univerzity Karlovy. Budu hledat souvislost mezi dimenzemi kulturního prostoru studentů, vymezeném zejména empiricky definovanou osou kulturního kapitálu, a tím, jaká místa ve městě studenti považují za zajímavá a proč. Analýza poukáže na to, jaké prostory jsou blízké držitelům kulturního kapitálu, tedy aktérům, které mohou mít výrazně vyšší kompetence v mobilizaci kulturních zdrojů při debatách o současné i budoucí podobě města.

Programové sekce

***KOMU PATŘÍŠ, MĚSTO?**

Koncept a organizace: Luděk Sýkora

„Whose City?“ se téměř před půl stoletím ptal Ray Pahl, když upozorňoval na roli urbánních manažerů a gatekeeperů, plánovačů, politiků a úředníků v utváření a proměnách sociálně-prostorové organizace měst. O dvě desetiletí později už svět válcoval neoliberalismus. Dalekosáhlé posuny v distribuci moci měnící krajinu měst promptně zachytil David Harvey slovy v titulu článku z roku, kdy u nás padla železná opona: „From Managerialism to Entrepreneurialism“. Vítězství demokracie bylo doprovázeno globální expanzí trhu bez přívlastků. Není divu, že jedním z nejvýznamnějších konceptů urbánních studií nového

Poznámky:

milénia se stalo právo na město, „Rigth to the City“. S kořeny v práci Henryho Lefebvra z konce revolučních šedesátých let dnes trefně a komplexně vyjadřuje kritický náhled současných generací na distributivní a procesní nerovnosti a nespravedlnosti dnešního kapitalismu.

Nešlo ale jen o století dramatických společenských transformací, které zanechávají nesmazatelné stopy na tvářích našich měst. Ve stejnou dobu proti racionální tržně-distributivní logice městských modelů Chicagské školy a neoklasické land use teorie, povstala alternativa společensky kritického narativu politické ekonomie, upozorňující na všudypřítomnou nerovnost a konflikt o moc při přisvojování si města. Post-strukturalismus otevřel perspektivy urbánních studií k moci reprezentací a diskursivních praktik. Post-koloniální kritika hegemonních diskurzů západu pak přdestřela agendu nových urbánních studií odjinud.

Letošní brněnská konference volá po „vlastní reflexi toho, jaký obraz měst ve své práci“ vytváříme. Zdůrazňuje, že „na jedno město je možné dívat se mnoha způsoby, soustředit se na jeho různé stránky. ... Perspektivy aktérů se přitom různí, ba dokonce mohou být v konfliktu. ... některé jeho reprezentace jsou viditelné méně než jiné.“ „Tato nestejná viditelnost různých stránek města je zřejmá jak v politickém diskurzu [tak] v expertním poli urbánních studií“. Panelová diskuse nabízí debatu organizovanou kolem následujících otázek: Komu patří město v reálném životě? Komu patří město v akademických obrazech a diskurzech? Jaké (osobní, disciplinární, společenské) priority do akademických reprezentací promítáme? Jak dalece námi vytvářené obrazy mají moc měnit reálně město?

Panelisté: Lucie Doleželová, FA ČVUT Praha, Petr Gibas, SoÚ AV ČR, Kateřina Janků, FSS MU Brno, Michal Lehečka, Anthropictures, Praha, Michaela Pixová, FSV UK Praha, Pavel Suška, GÚ SAV, Bratislava, Laco Toušek, FF ZČU Plzeň, Lukáš Vacek, FA ČVUT Praha, Barbora Vacková, FSS MU Brno

***RAPID RE-HOUSING A (NE)BYDLENÍ CHUDÝCH V BRNĚ**

90 minutový blok zaměřený na problematiku (sociálního) bydlení v Brně. Blok organizuje výzkumný tým projektu Rapid Re-housing (Štěpán Ripka, Eliška Černá, Petr Kubala). Blok je koncipován jako diskusní. Po úvodních krátkých prezentacích bude následovat diskuse v délce zhruba 45 minut.

Vědecká reflexe projektu Rapid Re-housing

Eliška Černá, Štěpán Ripka, Petr Kubala

Poznámky:

Projekt „Rapid Re-Housing“ (dále RRH) se zasazuje o ukončení bezdomovectví rodin s dětmi ve městě Brně. Cílem evaluace a výzkumu je ověřit metodu RRH se zaměřením na proces implementace a analýzu dopadů. Prezentace se věnuje praktickým otázkám, jak randomizovaný kontrolní experiment probíhá u 50 intervenčních a 100 kontrolních rodin: stratifikace, losování, sběr vstupních dat, sběr dat týkajících se efektů a dopadů, triangulace metod apod. Diskutovat budeme aktuální výzvy projektu, které evaluaci a výzkum ovlivňují, a jejich možná řešení. V době prezentace bude k dispozici analýza výchozího stavu a první postřehy z průběžné kvalitativní evaluace.

Projekt RRH pohledem terénních sociálních pracovníků

Adam Fialík

Projekt RRH má již rok od nastěhování prvních rodin (1. 9. 2016). Příspěvek se v první části zaměří na aktuální situaci rodin, které využívají sociálních služeb při hledání bydlení. Na tomto pozadí pak představí základní principy přístupu Housing First nejenom v teorii, ale zejména v praktickém využití v projektu Rapid Re-Housing. Pozornost bude zejména věnována aplikované sociální práci, systému přizpůsobování služby klientům a procesu párování. V poslední části pak kriticky zhodnotí některé obtíže, které klienti projektu zažívají a pokusí se z nich vyvodit doporučení pro další možný rozvoj podobných projektů nebo práce s lidmi v systému sociálního bydlení obecně.

***SOCIOLOG V ATELIÉRU**

Tato tematická sekce je zaměřena na v posledních letech stále se rozvíjející fenomén vzájemné inspirace sociologie a architektury, respektive s městským prostorem a v městském prostoru operujících kulturních aktivit. Přináší některé z mnoha příkladů existujících prolínání a diskutuje specifičnost vztahu sociologie a města na poli hmotových realizací s kulturním nábojem. Zároveň poukazuje na fenomén zjitření reflexivního potenciálu obyvatel měst skrze komentované procházky, happeningy a diskuse a workshopy doprovázející komunitní plánování a roli sociologického řemesla v těchto aktivitách. Zaměříme se na to, jak sociologicky formulovaná myšlenka cestuje z vědeckých pojednání ven do městského prostoru, a jaký je její konkrétní odraz v navrhovaných realizacích.

Název sekce je inspirován knihou Olivera Sackse Antropoložka na Marsu (1995) a pohrává si, stejně jako Sacks v názvu své popularizační knihy, s tvůrčím potenciálem převrácení genderových rolí, které jsou, ať již chtěnou, nebo implicitní, součástí našich vědeckých aktivit.

Moderuje: Rostislav Koryčánek

Poznámky:

Světlá je ta tmavá! Zviditelňování feministických myšlenek ve městě

Blanka Nyklová, NKC – gender a věda, SOÚ AV ČR, v.v.i.

Současná nová vlna protifeministických – „anti-genderových“ – nálad a aktivit přinesla oživení narativů, které označují určité feministické myšlenky za import vnucovaný „zvenčí“, primárně ve smyslu nechtěného diktátu „nepřirozeného“ přepisování ženské a mužské role a mocenského postavení ve společnosti (Heinrich Böll Foundation 2016, Kuhar, Paternotte 2017). V prostoru střední a východní Evropy tyto narativy rezonují s argumentací používanou proti feministickým teoriím v 90. letech 20. století. Paradoxně v rámci transnacionálních genderových studií korespondují se zneviditelňováním významu místní historie ženského hnutí a feminismu, které do určité míry stále přetrvává, jak je to patrné například z kurikul genderových kurzů (Wöhler 2016). Jako takové jsou protifeministické narativy cenným výukovým materiálem a zároveň je možné je využít pro výklad obsahu oboru v kontrastu s jeho účelovými dezinterpretacemi. Město, v případě tohoto příspěvku konkrétně Praha, nabízí řadu možností k popularizaci feministických myšlenek prostřednictvím zpřítomnění materiálních připomínek místních historických snah o ženskou emancipaci.

Cílem příspěvku je představit metodu seznamování různých cílových skupin s historií a obsahem myšlenek a témat ženských a feministických hnutí, a genderových studií prostřednictvím procházek po městských památnících, hřbitovech a budovách. V případě Prahy je možné mluvit o ne/viditelnosti těchto myšlenek, přes to, že kolem připomínek jejich nositelek a nositelů každodenně procházíme a používáme je jako orientační body či místa setkání. Motivací pro toto "objevování" viditelného jsou zmíněné přežívající představy o cizosti feministických myšlenek v českém prostředí a potřeba je zpochybnit. Příspěvek je prakticky orientován s konkrétními příklady z výuky i popularizačních procházek po pražském širším centru.

Myšlenka v hmotě

Kateřina Sidiropulu Janků

Příspěvek představuje zkušenosti prolínání pole sociologické analýzy a interpretace městského prostoru s architektonickými a uměleckými realizacemi, a to ve třech časových rámcích, před při a po realizaci. Příklady jsou spolupráce na přípravě architektonických návrhů pro městskou část Brna v ateliéru na Katedře urbanismu TUL na jaře 2017, realizace tematické knihy o městském parku v Ostravě v Ateliéru grafického designu OU na jaře 2017 a sociologické reflexe výtvarného projektu Sousedé realizovaného studenty Fakulty umění a designu UJEP ve spolupráci s galerií transitdisplay v zimě 2016.

Komunikace sociologie se sociálními poli architektury či umění se kvalitativně liší od komunikace uvnitř sociálně-vědného pole, nebo od komunikace se sociálním polem

Poznámky:

samosprávy a veřejné politiky. Namísto vyjednávání přesvědčivosti a užitečnosti myšlenky či moderace veřejnosprávních realizací a legislativních úprav se zde představované interpretace a koncepty odráží v hmotových řešeních, ať již se jedná o stavební realizace či umělecké předměty a gesta.

Americký filozof Arthur Coleman Danto přinesl do teorie umění koncept transfigurace, představil jej v jeho nejznámější knize *The Transfiguration of the Commonplace* (1984). Koncept transfigurace vyjadřuje přeměnu předmětu běžného užití v umělecký objekt. V diskusní části mého příspěvku se na koncept transfigurace podívám ve vztahu se sociálně-vědným diskurzem. Co přesně architektovi či umělci přináší střet se sociologickým diskurzem před, při nebo po tvorbě architektonického návrhu či uměleckého gesta? Jedná se o inspiraci jako každou jinou, nebo je sociálně-vědný diskurz, který se zrodil v procesu modernizace a společenské transformace s tímto procesem související, v něčem specifický?

VIZUÁLNÍ <---> VERBÁLNÍ

Zdeňka Němcová Zedníčková, FUA TUL

Příspěvek se zabývá popisem spolupráce sociologa a architektů v navrhovacím procesu urbanistického projektu. Konkrétně spolupráce na čistě akademickém studentském zadání - lokality problematické z pohledu jak architektonického tak sociálního prostředí.

Architektura a urbanismus jsou komplexní obory, které ze své podstaty musí zohledňovat široké spektrum vstupů z mnoha vědních oblastí od umělecko-filosofických, přes technicko-technologické až po sociální. Architekt a o to více urbanista se musí umět efektivně pohybovat v mezioborovém prostoru, protože kvalita jeho analytického procesu je pro výslednou syntézu klíčová.

Práce se statistickými daty sociologické povahy je v urbanistické praxi běžná. Přímý kontakt se sociologem ovlivňující formulování obsahu a náplně navrhované lokality už tak běžný není.

Architektův pohled na řešené území se od sociologova v mnohém liší. Jeho čtení kontextu místa je založené primárně na vizuální podobě prostředí a až v druhém plánu se teprve opírá o tvrdá data a vědecké teorie. Vizuální seznámení s lokalitou poskytuje architektovi komplexní údaje - o morfologii terénu a přírodních podmínkách, o historických stopách a kvalitě zástavby, o prostorových vazbách, prostupnosti struktur a dopravním zatížení, o hierarchiích, proporcích a kvalitách prostorů, o potenciálech i problematických místech současných i budoucích, v neposlední řadě o ekonomice a toku peněz i o skladbě obyvatel a jejich sociálním statutu a je tedy pro pochopení charakteru místa a schopnosti s ním pracovat nenahraditelné.

Poznámky:

Jaký vliv mělo setkání vizuálně zaměřených architektů se silně verbálním světem sociologie na navrhovací proces a výsledný produkt jejich semestrálního snažení a čím se lišil od běžně praktikovaných postupů? V čem byl obohacující? Pokusím se nabídnout zhodnocení tohoto pokusu z pohledu architekta a pedagoga.

*** „VYLOUČENÉ LOKALITY – MĚSTA, KTERÁ NEHCEME VIDĚT (?)“**

Příběhy ze života míst ve městech, která byla někdy v minulosti jako vyloučená označena nebo se tak o nich začalo mluvit. Co mají tato místa společného? Co je charakterizuje? Jaké jsou možné cesty, které mohou označené území vrátit zpátky mezi viditelné a ne-vyloučené části měst?

Sociálně vyloučené lokality: Místa, která neumíme vidět

Kolektiv BRIZOLIT, Katedra antropologie, Západočeská univerzita v Plzni

Jak konceptualizovat a v geografickém prostoru ČR identifikovat sociálně vyloučené lokality? Při zodpovídání této otázky lze rozeznat dva přístupy: laický a administrativně-byrokratický. Ten první chápe SVL jako nebezpečnou oblast, která je obývána převážně Romy a která je stigmatizována svým okolím jako místo morálního zmaru, společenského úpadku a zločinu. Administrativně-byrokratický přístup byl zčásti formulován v opozici k laickému přístupu, zejména vůči jeho etnorasovému základu. SVL je zde vymezená jako prostor, kde dochází zejména ke koncentraci lidí pobírajících dávky na bydlení a který je od svého okolí vydělen materiálně či symbolicky („špatná adresa“). Ani tento druhý přístup se však neukázal jako uspokojivý, a to především z důvodu nedostupnosti dat potřebných k naplnění stanovených indikátorů SVL. V tomto příspěvku se pokoušíme o identifikaci dalších dvou přístupů ke konceptualizaci SVL na základě dosavadního výzkumu v rámci projektu BRIZOLIT. První přístup nazýváme jako sociodemografický; je založen na zjištění specifických charakteristik, jimiž se populace SVL odlišuje od populace ČR. Druhý přístup staví do svého středu ekonomiku vykořisťování, které rozumíme jako systému operujícímu na základě logiky investice za účelem zisku a neustále produkujícímu v řadách obyvatelstva SVL. Závěrem tyto přístupy vyhodnotíme, zreflektujeme a dekonstruujeme.

Nezamýšlené důsledky označení „sociálně vyloučená lokalita“

Monika Bjelončíková, Vendula Gojová, Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity

Příspěvek seznamuje s částí výsledků výzkumu provedeného metodou participativního výzkumu zakotveného v komunitě. Výzkum byl realizován v tzv. sociálně vyloučené lokalitě a byl orientován na identifikaci a analýzu potřeb jejích obyvatel a obyvatel jejího sousedství. Cílem příspěvku je pomocí výzkumných výsledků, konceptu sociálního vyloučení a etiketizační

Poznámky:

teorie reflektovat nezamýšlené důsledky, které může přinést označení určitého území jako sociálně vyloučeného.

Tato reflexe je orientována především vnímáním samotných obyvatel sociálně vyloučené lokality a jejího sousedství.

Dilemata komunitních pracovníků působících v tzv. sociálně vyloučených lokalitách

Alice Gojová, Vendula Gojová, Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity

Podle Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR z roku 2015 se počet sociálně vyloučených lokalit v porovnání s rokem 2006 téměř zdvojnásobil, v Moravskoslezském kraji vzrostl trojnásobně. Podle závěrů Analýzy se málo studií se také věnuje problematice účasti veřejnosti na rozhodování či aktivního zapojení cílových skupin. Jedním z nástrojů aktivního zapojení cílových skupin je komunitní práce.

Komunitní práce je založena na myšlenkách zplnomocňování komunit, budování jejich kapacit k participaci a kolektivnímu jednání s cílem zvyšovat jejich politický vliv a kvalitu komunitního života. Komunitní práce zdůrazňuje participaci lidí, sdílení a redistribuci moci, vzájemnou solidaritu a pomoc, mobilizování pocitu sounáležitosti a budování mobilizované a udržitelné komunity. Ačkoliv jsou v odborné literatuře popsány určité zásady pro zplnomocňování a participaci na úrovni komunitní práce, zůstávají spíše na úrovni obecných doporučení. Komunitní pracovníci tak mnohdy musí řešit situace, které bychom mohli označit jako dilemata. Dilemata chápeme jako situace, kdy stojí pracovník před dvěma vzájemně neslučitelnými možnostmi, mezi kterými musí volit. Dilemata vnímáme jako situace vznikající v interakci systémů hodnot.

V příspěvku představíme výsledky akčního výzkumu komunitní práce realizovaného s týmem 6 komunitních pracovníků, kteří od roku 2014 působí ve třech lokalitách, které byly v rámci Moravskoslezského kraje označeny jako sociálně vyloučené. Akční výzkum byl chápán jako systematický sběr informací a jejich reflexe s cílem dosažení sociální změny na základě reflexivní praxe.

„Tři kroky pro kolonii Válcoven“

Eva Špačková, katedra architektury FAST VŠB – TU Ostrava, spolupráce Tomáš Čech

Příspěvek o projektu komunitního vzdělávacího plánovacího workshopu pro obyvatele bývalého sídliště Válcoven plechu ve Frýdku-Místku ve spolupráci s místním sdružením obyvatel Rada sídliště Válcoven plechu a komunitními pracovníky. Projekt byl zaměřen na téma revitalizace areálu sídliště, které je považováno za „vyloučenou“ část města. Připravili jsme plánovací workshop ve spolupráci s místními obyvateli a komunitními pracovníky Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, který představil možnosti a formy, které je možné

Poznámky:

využit při budoucím plánování obnovy v sídlišti. Součástí aktivit projektu byla urbánní hra jako způsob hledání společných závěrů a podkladů pro budoucí kroky při úpravách sídliště. Při průzkumech jsme objevili polozapomenutý dřevěný „švédský“ kříž, který podle pověsti stojí v místě hřbitova švédských vojáků za třicetileté války. Obnova okolí kříže se může stát symbolem obnovy celé lokality, která spadá do seznamu těch „vyloučených“. Závěr workshopu se odehrál v největší zasedací místnosti frýdecké radnice za účasti primátora a dalších představitelů města, kde proběhla společná diskuse s obyvateli sídliště.

Poznámky: